

הישיבה המאיתים ושבע (ר"ז)

ביום י"ד בכסלו התשנ"ג (9 בדצמבר 1992), בשעה 3.00 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים א' אבנר, ע' אורנן, מ' אור, ש' אירמאי, א' אלדר, י' בלאו, מ' בר-אשר (יו"ר), ג' גולדנברג, ד' טנא, י' יהלום, י' ייבין, ע' עוז, א' פורת, גב"ע צרפתי, מ"צ קדרי ו' רצהבי;
החברים-היועצים הגב' ש' בהט וה"ה י' מנצור, ר' סיוון, מ' עסיס ו' פליקס;
המנהל הכללי, הא' נ' אפרתי; עובדי האקדמיה הגברות ר' גדיש, י' הבר, מ' זמלי ור' סליג והא' ג' בירנבאום ו' עופר.

- סדר היום: א. ברכות והודעות
ב. סיום הדיון בכללי הפיסק

א.

הא' בר-אשר: גם היום נמשיך לדון בכללי הפיסק, ולפיכך אני מתמיד במנהג שהתגבש בישיבות האחרונות לשבת ראש במקום הנשיא. אבל לפני שניגש לענין הפיסק אני רוצה, ברשותכם, למסור כמה הודעות וברכות.
ברכות לשני חברינו, הא' שרגא אירמאי וראובן סיוון שהגיעו בקיץ לגבורות. אנחנו מהללים אתכם בגבורותיכם.

אני מברך את חברנו הא' אור שנבחר בישיבה האחרונה של המליאה לחבר האקדמיה (עד היום היה חבר-יועץ). זאת גם ההזדמנות להודיע על שני חברים-יועצים שנבחרו: הא' שמעון שרביט ויעקב בן טולילה.

אני מבקש להציג לפני האקדמיה את הרכבה המלא של המזכירות המדעית. המזכירות המדעית חסרה הרבה לאחר שנבצר משושנה בהט היקרה למלא את תפקידה באופן מלא, ולאחר פרישתו של הא' ינאי. נצטרכנו למלא את השורות: לפיכך נתמנה ד"ר גבריאל בירנבאום למזכיר המדעי. יוסף עופר ממשיך לשמש מזכיר מדעי וגם רונית גדיש נתמנתה מזכירה מדעית. יש לנו יסוד להאמין שהרבה מן החללים שנפערו התמלאו, וגם יזמות חדשות תבואנה. אנחנו מאחלים לכולם הצלחה מלאה.

כאן המקום להזכיר את פטירתו של חברנו הסופר יצחק שלו. באחת הישיבות הקרובות יספור לו אחד החברים.

ב.

הא' בר-אשר: את עיקרי העניינים שנתחבטנו בהם בכללי הפיסק השלמנו בישיבות הקודמות. נשארנו כמה ספחים – המרכאות (סעיף 24), הגרש והגרשיים (סעיפים 25–26) – וכן יש לפנינו תוספות לכללים, שבאו בעקבות פניות של חברים ונדונו בוועדת הדקדוק בהשתתפות הא' אורגן, י"ר ועדת הפיסק.

יא. מרכאות (.- , " , - , ' , - ' , > - <)

[24§]

באמצעי הדפוס המסורתיים נהוג לסמן מרכאות פותחות בתחתית השורה. במכשירים שאין בהם מרכאות בתחתית השורה משתמשים במרכאות עליונות. מרכאות מרמזות, שהכלול בהן הוא:

א. דיבור ישר או דבר המובא בנוסח אומרו, כגון:

(1) כה אמר ה' אלוהי ישראל: שלח את עמי, ויחוגו לי במדבר;

(2) אפשר כמדומני כבר לקיים בנו את הכתוב. ושבו בנים לגבולם.

ב. שם של ספר, של מאמר או של שיר או שם פרטי של מפעל, אגודה וכדומה (כשהם מובאים בתוך משפט), כגון:

(3) את השיר על השחיטה כתב ביאליק בשנת תרס"ג.

(4) הדסה היא הסתדרות נשים ציוניות באמריקה.

ג. מילה הזקוקה להבלטה יתרה במשפט, ביחוד כשאינה משמשת במשמעותה הרגילה, כגון:

(5) תיבת "כי" משמשת בארבע לשונות.

(6) "תכשיט" זה מוכשר לכל מעשה נערות.

הערה א: במילים בעלות ה"א הידוע, אותיות השימוש בכל"ם, ו', ש', שאינן חלק של הדיבור הישיר או של הדבר המובא, שמים את המרכאות אחרי האותיות הללו, כגון:

(7) "בשיר השירים" (ולא "בשיר השירים") כתובה המילה "שלמה".

(8) מ"הדסה" (ולא "מהדסה") שבאמריקה נתקבלה ידיעה זו.

הערה ב: כשיש צורך לשים במרכאות חלק מן הכלול כבר במרכאות, משתמשים במרכאות השונות מן הקודמות, כגון:

(9) כתוב בתורה: "וידבר ה' אל משה: 'לך-רד, כי שיחת עמך אשר העלית מארץ מצרים". (או: "... >> לך-רד, כי שיחת עמך אשר העלית מארץ מצרים <<".)

הא' עסיס: הסעיף מדבר על ה"א הידיעה לפני מרכאות ולא מובאת לכך שום דוגמה.

הא' בר-אשר: נחוץ אפוא להוסיף דוגמה שתהיה בה ה"א הידיעה.

הא' אורגן: קשה למצוא דוגמה מתאימה. אם ה"א היא חלק משם פרטי היא תבוא בתוך הסוגריים, ואם הידוע הוא מן ההקשר לא תהיה ה"א בכלל.

הא' פורת: במשפט מספר 6 אפשר לנסח: "ה'תכשיט' הזה מוכשר לכל מעשה נערות".

הא' סיוון: מנהג המרכאות הפותחות בתחתית השורה הוא נוהג של המאה ה-19, והוא עבר ובטל מן העולם ונותר כיום רק ברוסיה ולא בעולם המערבי. במחשבים של היום אין בכלל סימן כזה.

דבר שני – מקובל לסמן במרכאות יחידות (ולא בכפולות) שם של מוסד או מילה שאינה משמשת במשמעותה הרגילה (כגון 'חכם'). זה מנהג יפה, שאוהבים אותו ומכניסים אותו יותר ויותר בספרות האמריקנית. בספרות האנגלית יש גם ציטטות שלמות שבאות במרכאות יחידות. בנוסף המוצע כאן הדברים האלה לא מודגשים. אנחנו חוזרים למה שהיה לפני שישים ושבעים שנה.

הא' אבנר: אני רוצה להצטרף להצעת הא' סיוון להתיר שימוש במרכאות יחידות או כפולות בכל מקום. מי שמשתמש במעבד תמלילים עברי יודע שמרכא אחת איננה מחייבת בדרך כלל לחיצה על שני מקשים ביחד ולכן היא נוחה יותר.

הא' עופר: הסעיף כולו עוסק במרכאות יחידות ובמרכאות כפולות בלא הבחנה, ואין צורך להתיר שום דבר. השאלה היא אם לקבוע לזה תחומי ולזה תחומי.

הא' פורת: לא עלינו לקבוע אם יש להשתמש במרכאות יחידות או במרכאות כפולות. אנחנו מפרטים את סוגי המרכאות, והבחירה היא ביד הכותב או העורך. הסעיף אינו אומר אלא שלעניין מרכאות בתוך מרכאות, המרכאות הפנימיות יהיו שונות מן החיצוניות.

הא' סיוון: צריך מרכא אחת מכל צד. כך מקובל בעולם. אוכל להראות ספרים שלמים הכתובים כך.

הא' פורת: אוכל להראות לך כנגד זה הרבה ספרים אחרים שמשתמשים במרכאות כפולות.

הא' גולדנברג: אשר לשאלה הטיפוגרפית אם ייכתבו המרכאות למטה או למעלה, אני מציע להשאיר את הנוסח שלפנינו. נכון שבארצות המערב מקובל לכתוב למעלה, אבל בלועזית יש הבדל של צורה בין הסימן הפותח לסימן הסוגר. פעם היו לומדים טיפוגרפיה והיו מקפידים על דברים שמי שמדפיס לעצמו בבית במכונה איננו שם לב אליהם. יש הוצאות ספרים שהצד הטיפוגרפי חשוב להן מאוד, ויש הוצאות שהצד הזה חשוב להן פחות. כללי הפיסוק אינם באים לכפות צורה טיפוגרפית מסוימת. מוצגת בהם הבררה האפשרית בין כל הצורות הקיימות, אבל בצדדים השייכים לחלק האסתטי של ההדפסה אין אנחנו צריכים להתערב. הוא הדין בבחירה בין מרכאות יחידות לכפולות: מי שיסתכל בכללי הדפסה והכנה לדפוס של כתיב-עצת שונים ושל הוצאות שונות יראה שאחד הדברים

החביבים על עורכים הוא לקבוע כללים משלהם, שלא יהיו בדיוק כמו של האחרים. זה קובע מרכאות כפולות לציטטות וזה קובע מרכאות יחידות. דבר אחד משותף לכולם: כשבאים לציין מילה שאינה באה במשמעותה הרגילה (כמו "תכשיט") כולם משתמשים במרכאות כפולות דווקא.

הא' אורנן: בהערה ב אנחנו מדברים בכל זאת על שני סוגים של מרכאות, ולדעתי רצוי להוסיף עוד דבר אחד: לפעמים אדם נזקק לשני סוגים של מרכאות כדי להבחין בין שני טיפוסים של מילים, למשל בין מונחים ובין ציטוטים. אני מציע להוסיף את הדבר להערה ולנסח כך: "כשיש צורך לשים מרכאות בחלק הכלול כבר במרכאות או כדי לסגור במרכאות מילים מסוג אחר משתמשים במרכאות השונות". מן הנוסח שלפנינו עלול להשתמע שאסור לעשות כך ומן הראוי להתיר זאת.

הא' רצהבי: בשיטת סדר הצילום ממעטים להשתמש במרכאות ומעדיפים להשתמש באותיות מעובות לציין מונחים או ציטוטים פסוקים למשל. במיוחד נוהגים כך בספרי פרשנות למקרא, שפסוקים רבים מצוטטים בהם. אנחנו צריכים להתייחס בפירוש לשיטה הזאת.

הא' קדרי: אני רוצה להוסיף דוגמה לשני סוגי המרכאות שנוהגים להשתמש בהם. בטקסטים מדעיים בענייני סמנטיקה נוהגים להביא את המובאות במרכאות כפולות ואת פירושן במרכאות יחידות. זהו נוהג מקובל, וכדאי להזכיר אותו. הערה שנייה: אינני יודע אם מותר לנו להכניס פיסוק מורכב. די לנו לסמן שהמובאה מתחילה ומסתיימת. אם בתוך הפסוק יש מובאה בתוך מובאה אין נוהגים לסמן אותה.

הא' אירמאי: מכון התקנים הישראלי עוסק בנושא זה שנים רבות וכדאי להתייעץ אתו. מכון התקנים הישראלי קבע כללים לגבי שימוש במרכאות ובסימנים אחרים לפי צורכי התקנים, ולא ראוי שהאקדמיה תקבע כללים הסותרים את מה שכבר נקבע בתקן, שהוא חוקי בדיוק כמו קביעות האקדמיה. אני מציע להעביר את כל ההצעות שלנו לעיון למכון התקנים הישראלי.

הא' בר-אשר: מכון התקנים אינו מוסמך להחליט בענייני לשון.

הא' אירמאי: מקצת העניינים העולים כאן אינם ענייני לשון צרופים. ומכל מקום מכון התקנים הוציא תקנים שקיימים כבר 40 או 50 שנה, וצריך לפחות לשמוע את דעתו. אני מציע להעביר את כללי הפיסוק לחוות דעתם של אנשי המכון לפני פרסומם הסופי. שנית, רציתי לשאול אם הוועדה שטיפלה בעניין הזה התייעצה עם מומחים לדפוס שמלאכתם בכך.

הא' בר-אשר: כשהיו בתי דפוס היו מומחים לדפוס. היום בעלי הדפוסים שואלים אותך מה לעשות. לפי הניסיון שלי בעלי מקצוע כמו בקאל כבר נעלמו מן העולם.

הא' אירמאי: יש אנשי דפוס מומחים, ורצוי שישאלו לדעתו של איש דפוס מומחה. לא מן הראוי שנקבע כללים חדשים כאילו אנחנו מגלים את אמריקה; אפשר שיש כבר נהלים ונהגים קיימים.

הגב' בהט: כולנו עדים לעובדה שחדלו בימינו להשתמש במרכאות במקרים רבים המוזכרים כאן בסעיף ב, היינו לציון שם של מאמר או שם של מפעל. גם ההבחנה אינה קלה: האם כשאני מזכירה את האקדמיה ללשון העברית בתוך משפט אני צריכה לכתוב מרכאות? מכון התקנים הישראלי יכתב במרכאות? אפילו הדסה אינה כותבת את שמה במרכאות בהקשרים שונים, וכך גם גופים אחרים כמו מעריב והארץ. אני מפקפקת אם החיוב המוחלט הזה תופס לגבי מנהגי הכתיבה של ימינו.

הא' טורת: נכון שבכותרת העיתונים הארץ ומעריב אין כותבים מרכאות, אבל בתוך משפט, כשאומרים שבעיתון "הארץ" נתפרסמה הודעה מסוימת, כותבים את השם במרכאות. לדברי הא' סיוון על המרכאות הפותחות – אני מציע שנאמר תחילה שהיום נהוג לפתוח במרכאות עליונות ולסגור במרכאות עליונות, ואחר כך נעיר שבשיטות המסורתיות הישנות נוהגים לפתוח במרכאות בתחתית השורה. בהוצאות החדשות, כגון בסדרת פנגוויין ובספרי הכיס החדשים, פותחים במרכאות עליונות.

הא' אלדר: אני רוצה להציע להבחין בין השימושים השונים של המרכאות. דיבור ישר (סעיף א) יצוין במרכאות כפולות, ואילו שם של ספר או מאמר (סעיף ב) יצוין במרכאות יחידות. ההבחנה הזאת חשובה ומועילה. גם בעניין אחר צריך, לפי דעתי, להבחין בין סעיף א לסעיף ב: במקום שיש מרכא יחידה אפשר להתיר להשמיטה, וזה אכן נוהג הכתיבה. לעומת זאת בדיבור ישר אין להתיר השמטה של המרכאות.

אחידות בשימוש היא חשובה מאד. אם נתיר לכתוב מרכאות יחידות או כפולות לא נגיע לאחידות. כללי הפיסוק הם אמנם בגדר המלצה, אבל המגמה צריכה להיות לאשר נהגים שהם הגיוניים ומועילים.

והערת אגב: כדאי לרשום בהערה שבתוך ציטוט של דיבור ישר המושם במרכאות כפולות הפיסוק חייב להיות על פי הפיסוק במקור ולא על פי הכללים שלנו.

הא' בר-אשר: כשאתה מצטט, אתה שומר על הכתיב המקורי? לא הכול נוהגים כך. אין לך דבר מובהק בכתביבו החסר כמו המקרא, ולא ראיתי שמישהו יצטט מקרא בכתבי חסר כשאיננו מנוקד. אין בתנ"ך קולות בשתי וי"וים. אבל כשמצטטים פסוק לא מנוקד כותבים קולות בשתי וי"וים.

הא' אלדר: בציטוט טקסטים, ובמיוחד בטקסטים מקודשים, ראוי לצטט בכתיב המקורי, והוא הדין לפיסוק; כללי הפיסוק שלנו אינם יכולים לחייב את מה שנתון בתוך מרכאות כפולות. מי שעושה כך הוא כבר בגדר מתקן.

הא' פורת: להצעתך הראשונה: לא עלינו לקבוע מה יהיה במרכאות כפולות ומה יהיה במרכאות יחידות. אנחנו מציגים את שתי האפשרויות. כל כתב-עת וכל מפרסם יחליטו מה נוח להם.

הא' אלדר: אם כך, כל הסעיף הזה מיותר. ממילא העולם כולו נוהג או במרכאות כפולות או במרכאות יחידות, ומה אתה בא להפקיע בסעיף הזה? אם אתה רוצה לתת הוראה, תן הוראה. אם אתה לא רוצה לתת הוראה, אין בכלל מקום להתייחס למרכאות. אלה בכלל סימנים דיאקריטיים ולא בדיוק סימני פיסוק.

הא' בלאו: כדאי לקבוע שברוב המקרים המרכאות הן רשות. כך בכל המקרים המובאים כאן בסעיף ב ובסעיף ג, ואפילו בדיבור ישיר המוזכר בסעיף א אפשר לוותר על המרכאות, פרט למקרה שפועל האמירה נזכר בפירוש. זה הכלל שצריך להיקבע כאן.

הא' בר-אשר: הנוסח שלפנינו אינו קובע חובה מוחלטת. נאמר כאן: "נהוג לסמן".

הא' בלאו: במקרה שפועל אמירה נזכר בפירוש ואחריו בא דיבור ישיר נדמה לי שמוטב לחייב לסמן מרכאות.

הא' אבנר: אני מתנגד עקרונית לניסיונות להטיל אחידות על כל דבר. אין צורך להפוך את האקדמיה לבית חרושת לגזרות ולחומרות, הבאות להכביד על חייהם של ילדי ישראל. יש שני מיני מרכאות ואפשר להשתמש בהם. כותב הרוצה להבחין בין שני מיני סימון במרכאות, המרכאות האלה עומדות לרשותו. אבל מה צורך לקבוע מכאן ואילך קביעה חדשה וללמד את ילדי ישראל לשנות מה שהם רואים בספרים ובעיתונים ומה שהם רגילים לכתוב – והכול בשמה של איזו אחידות, שספק אם היא דרושה אפילו במדי צבא? אף על פי שאני מסכים עם הערתו של פרופ' בלאו לציין במיוחד את שני סוגי הדיבור הישיר, גם כאן דעתי שלא לחייב באופן חד-משמעי אלא לומר "נהוג בדרך כלל".

הא' מנצור: אין צורך לחייב סוג מסוים של המרכאות. אפשר רק לומר שיש כמה סוגים של מרכאות ואולי להזכיר גם את האפשרות להשתמש באות מיוחדת במקום במרכאות. מכל הסעיף הזה, מה שמעניין אותנו הוא דווקא ההערה לגבי מקומן של אותיות השימוש בתוך המרכאות או מחוץ להן. כל השאר הוא עניין של רשות: אם להשתמש במרכאות ואם לאו, ואם לבחור בסוג זה של מרכאות או בסוג אחר.

הא' טנא: חיפשתי בכללים הנחיות לשכתוב שיחה ולא מצאתי. יש מקרים של כתיבת שיחה שפועל אמירה אינו בא בה לפני כל דובר, ואז בדרך כלל אין מסמנים מרכאות. נוהגים לסמן את חילוף הדוברים בקו מפריד. לפעמים בא בתוך האמירה הסגר שאיננו שייך לאמירה. יש מקום להנחיות מפורשות ומרוכזות לגבי ייצוג שיחה בכתב.

הא' עוז: אני רוצה להעיר הערה מתודית: אני יודע ומכיר שבכמה טקסטים ספרותיים יש לכותב עניין מכוון ליצור עמימות מסוימת בין תחום הדיבור הישיר לתחום הדיבור העקיף. הכותב אינו מעוניין להבהיר את הדברים עד תומם עד כמה אנחנו שומעים את קולו של הדובר ועד כמה איננו שומעים. הדבר מכונה בתורת הספרות מבע משולב. כדאי לא ליצור כאן סד ללא צורך.

הא' פורת: איננו יוצרים סד. במקרה כזה הסופר רשאי להחליט שהוא לא כותב במרכאות. מי מגביל אותו?

הא' בר-אשר: האם הכללים האלה חלים על הסופרים? הסופרים רשאים תמיד לחרוג מן הכללים.
אני מבקש שנחזור להצעת הא' בלאו לשינוי הניסוח. הואל נא לנסחה במדויק.

הא' בלאו: אני מציע שננסח כך: "דיבור ישיר הבא בלוזית פועל אמירה יובא במרכאות".

הא' פורת: גם במקרה כזה הייתי נרתע מלחייב. יש ספרים שלמים שהפועל "אמר" שבהם קודם לדיבור ישיר בלי מרכאות. למשל, ספרו של גבריאל גרסייה מארקס סתיו של פטריארך וספרה של רבקה קרן טעם הדבש.

הא' בלאו: למה לך ללכת עד גרסייה מארקס? גם אצל עגנון אין מרכאות.

הא' פורת: וזה רק מחזק את דבריי. למה לחייב מרכאות דווקא אחרי פועל אמירה? הדיבור הישיר במקרא ובמשנה בא לאחר הפועל אֶמַר לנטיותיו. דווקא כשיש סימון מפורש שכזה, אפשר גם בלי המרכאות. וכבר כתב על זה אהרן מירסקי בספרו הפיסוק של הסגנון העברי.

הא' בלאו: זה מקרה אחר לגמרי. במקרא אין סימני פיסוק.

הגב' גדיש: האם מי שבא לתרגם אגדות מארמית לעברית יהיה חייב להביא את הציטוטים במרכאות? האם החוק הזה מחייב את ספר האגדה?

הא' אכנר: אני מציע לקבל את התוספת של הא' בלאו לגבי פועל אמירה, אבל לא בתור חיוב מוחלט, אלא בלשון "בפרט" או "בעיקר". ננסח כך: "נהוג לסמן דיבור ישיר במרכאות, ובפרט כשהוא בא אחרי פועל אמירה".

הא' בר-אשר: האם מישוהו רוצה לשוב ולנגוע בסעיף ב? הגב' בהט טענה שעל פי רוב היום אין משתמשים עוד בסימני המרכאות לפני שמות פרטיים כאלה. אינני בטוח שזה המנהג ברוב המקרים, אבל הרבה פעמים אין משתמשים במרכאות בנסיבות כאלה.

הגב' בהט: קודם כול ההבחנה מתי מדובר בשם פרטי לא תמיד ברורה. מכון התקנים, האקדמיה ללשון העברית – כל אלה בחינת שמות פרטיים הם ואין בהם מרכאות. אפילו שם מובהק כמו מעריב אין כותבים אותו במרכאות. מוטב לא לחייב מרכאות במקרים מעין אלו.

הא' בלאו: גם בשיר השירים (דוגמה ז) אין צורך במרכאות.

הא' בר-אשר: לאחר שנשמעו הדברים, האם אפשר לקבל את הסעיף כולו ולבקש מהמנסחים למתן כמה מן הניסוחים בעקבות הדיון? לפי דעתי, הניסיון הוכיח שזה הרבה יותר מעשי. המנסחים לא ישנו שום החלטה אלא ימתנו כמה ניסוחים.

הא' עופר: הנוסח שלפנינו ממותן במידה המרבית: מרכאות מרמזות כך וכך. כלומר, אם ראית מרכאות פירושו של דבר שהכותב מתכוון לכך ולכך.

הא' בר-אשר: אי אפשר שחוקי האקדמיה יהיו תיאוריים. אנחנו עוסקים פה בקביעת נורמה ולא בתיאור הממצאים, ועל כן מוכרחים להשתמש בפועל או בשם תואר שיש בו יסוד של הנחיה, אם לא פסיקה ממש.

הא' גולדנברג: אני מציע להשמיט את המשפט המדבר על הצורה של המרכאות. יכול מעצב מסוים לעצב מרכאות עם זיזים או עם קוצים או עם כתרים. אין זה ענייננו אם המרכאות באות למעלה או למטה או באמצע.

הא' אורנן: אני רוצה להציע הצעה ממתנת: נוסיף את המשפט "המרכאות אינן חובה, אלא אם כן השמטתן תגרום אי-הבנה".

הצבעה

בעד אישור סעיף 24 בתוספת שהציע הא' אורנן	–	14
נגד	–	אין
נמנע	–	1

סעיף 24 אושר (בנוסח המוצע).

הא' בראשור: לאחר האישור העקרוני, נוכל לחזור ולשמוע את ההצעות לתוספות לסעיף.

הא' אלדר: אני הצעתי ללכת על פי הנוהג בלשוננו בחוברות האחרונות. שם של ספר, של מאמר או של שיר יצוין במרכאות בודדות ולא במרכאות כפולות. על ידי כך תיווצר הבחנה בין ציטוט של דיבור ישיר לבין שמות של ספרים. אני מציע את הצעתי בשם האחידות שכל כך נפסלה קודם. כל הכללים שאנחנו קובעים – כללי תעתיק, כללי ניקוד וכללי כתיב – כולם נקבעים בשם האחידות. אינני מבין למה "אחידות" היא מילה מגונה בהקשר של כללי פיסוק?

הא' פורת: מה שמתאים ללשוננו אינו מתאים לרומן?

הא' אלדר: מדוע לא? הציבור שישתמש בכללים האלה הוא רחב מאוד. מי שאינו נזקק ממילא להבחנות – הדברים אינם משנים לגביו; וציבור שבשבילו ההבחנה היא מועילה – למה לא נציע לו אותה?

הא' בראשור: האם ההצעה שלך מצאה את סיפוקה בתוספת שהציע הא' אורגן ושנתקבלה, או שמא אתה רוצה שנצביע על הסעיף הזה?

הא' אלדר: התוספת הזאת מתאימה מאוד לחלק ב של הסעיף, אבל היא אינה עונה על הצורך בהבחנה.

הא' פורת: יש חוברת של האקדמיה למדעים ובה כללים מפורטים לעריכה: איך מסמנים מאמר, איך מסמנים ספר וכדומה – כל הדברים האלה מפורשים שם. איך אנחנו יכולים להחליט החלטות פה בזמן שיש ספר שלם של כללים כאלה?

הא' בראשור: הא' אלדר מבקש להבחין בין דיבור ישיר (שיובא במרכאות כפולות) ובין שם של ספר או מאמר (שיובא במרכאות יחידות). שמענו את נימוקיו. שמענו את טענות הנגד של הא' פורת, ועלינו להכריע בהצבעה.

הצבעה

בעד הצעת הא' אלדר להבחין בין שימושי המרכאות – 4
נגד – 10

ההצעה נדחתה.

הא' טנא: שמענו הצעה מרחיקת לכת של פרופ' אירמאי להיוועץ באנשי דפוס ובאנשי מכון התקנים.

הא' בר-אשר: מה שנוגע למכון התקנים – ברור שנבדוק את הדבר, אבל לי ברור שההחלטות יתקבלו כאן ולא שם. מה שנוגע לבתי דפוס – ככל שנמצא מדפיסים דין הוא שנתיעץ אתם.

הא' צרפתי: האם התקבלה ההצעה לומר שבמקום מרכאות אפשר להשתמש באותיות מסוג שונה?

הא' בר-אשר: לפי דעתי בתוספת של אורנג יש תשובה לכול. לא נתחיל לפרט סוגי אותיות – אותיות שמנות, אותיות מפוזרות ואותיות הדסה...

הא' בלאו: אני עדיין חושב שמן הראוי שבהחלטת האקדמיה יהיה גם חלק של קביעה מוחלטת ולא של תיאור בלבד. באותה הזווית הקטנה של דיבור ישיר הבא אחרי פועלי האמירה או לפני פועלי אמירה מן הראוי שהאקדמיה תקבע את המרכאות כחובה.

הא' בר-אשר: לפני שנמשיך בדיון לגופו של עניין, רצוני להעיר כי אמרנו בפירוש שלא נוכל להסתפק בניסוח הדיסקרפטיבי שלפנינו, ויש להחליפו בכללים מנחים.

הא' פורת: לא צריך לחייב מרכאות גם בדיבור שאחרי פועל אמירה. במקרא ובמשנה לאחר פועל אמירה בא דיבור ישיר, וכבר כתב על זה א' מירסקי. פועל האמירה עצמו הוא סימן מובהק של דיבור ישיר, ואין אפוא מקום לחייב דווקא שם סימון נוסף במרכאות.

הא' בר-אשר: בספרות חז"ל – ואפילו בספרות התנאים – יש מקומות שאחרי פועל אמירה בא דיבור הפותח ב"ש". שי"ן הזיקה יכולה לפתוח כל דבר. בסורית יש אפילו ספרים שנפתחים ב"ד".

הצבעה

- 6 – בעד ההצעה שדיבור ישיר אחרי פועל אמירה יבוא לעולם במרכאות
9 – נגד

ההצעה נדחתה.

יב. גרש (') וגרשיים (")

[25§]

גרש משמש לקיצור מילה, ומקומו אחר האות האחרונה הנכתבת של המילה המקוצרת, כגון: וגו' (= וגומר), עי' (= עיין), מס' (= מספר), עמ' (= עמוד), הא' (= האדון).
הערה: על פי הקיצור בלבד אין לדעת אם המילה המקוצרת באה בלשון יחיד או ברבים, ודבר זה מתברר רק מתוך המשך העניין. לפיכך "בעמ' 30-40" נקרא "בעמודים שלושים עד ארבעים". ראה גם 26§, הערה ד.

[26§]

גרשיים משמשים לסימון ראשי תיבות בקיצורי צירופים, והם באים לפני האות האחרונה של הצירוף בצורתו כיחיד פרוד (ואינו מוזח משם), כגון: ברית אאע"ה = ברית אברהם אבינו עליו השלום, עכו"ם (ולא עכ"ם!) = עובד כוכבים ומזלות, ש"ץ = שליח ציבור (ראה הערה ב להלן), ח"כ = חבר כנסת, הרמב"ם = הרב משה בן מימון, וכיו"ב: ח"כים, תנ"כיים, רמטכ"לים, רס"ריות.

הערה א: בניגוד לכלל באים גרשיים,

1) בשמות האותיות, כגון אל"ף, בי"ת, ה"א, מי"ם, תי"ו וכו'. הגרשיים באים כאן לציין, כי אין אלו מילים ממשיות, כגון: וי"ו כנגד וו, תי"ו כנגד תו.

בספרות הרבנית מוצאים גרשיים במילים זרות לשם הבלטתן מן העבריות, כגון: המנפצו - קרפי"ר בלע"ז (רש"י בשבת עג ע"א), המיסך - אורדי"ר (שם).

2) במילה השאולה דוקטור, שאינה מתקצרת בכתיבה על פי הנוהג העברי, אלא מצטמצמת כאילו היא ראשי תיבות, ונכתבת: ד"ר.

הערה ב: כיוצא מכמה דוגמאות שבסעיף זה **כותבים בסוף ראשי תיבות אותיות מנצפ"ך סופיות** **אם ראשי-התיבות מבוטאים כמילה ממש**, כגון: עכו"ם (קרי: עכום); ר"ן (קרי: רן [=רבנו נסים]); ש"ץ (קרי: שץ); להד"ם (קרי: להדם) [=לא היו דברים מעולם]; אר"ם (קרי: אום [=אומות מאוחדות]); תנ"ך (קרי: תנד).

אבל **אם ראשי התיבות הם סימן גרפי בלבד, כותבים מנצפ"ך לא סופיות**, כגון: מ"מ (=מפקד מחלקה); אח"כ (= אחר כך); מו"מ (= משא ומתן).

הערה ג: באותיות המשמשות מספרים בציון פרקים, פסוקים, עמודים, שורות וכדומה, אין צורך לשים גרשיים.

הערה ד: לפי הכללים הללו אין שמים נקודה אחר המילה המקוצרת, אלא גרש (או גרשיים בראשי תיבות), כגון: ס' (= ספר; ולא: ס.); מס' (= מספר; ולא: מס.); ח"ג ביאליק (ולא: ח.ג. ביאליק) = חיים נחמן ביאליק; אנ"מ (= אדון נכבד מאוד; ולא: א.ג.מ.); ת"ד (= תא דואר; ולא: ת.ד.), וכן כיוצא באלה.

הא' אור: בהערה ב, הדוגמה מו"מ איננה דוגמה טובה. לא תמיד אומרים משא ומתן, אפשר לומר גם מו"מ. שמעתי כך גם ברדיו. ביטויים מן הסוג הזה חודרים בהדרגה. אומרים כיום ת"פים, ובעתיד אפשר שתתפשט גם צורת היחיד ת"פ.

הא' בראשור: יש דוגמה מובהקת דומה לכך. ביחיד אומרים מִסֶּפֶף אבל ברבים מִסֶּפֶיִם.

הא' אור: יש שאלה שלא באה כאן לידי פתרון. כיצד כותבים את התארים M.A. ו-B.A. באותיות עבריות? נהוג לכתוב ב.א. מ.א. ולקרוא "בִּי־אֵי, אֶס־אֵי". האם העובדה שקוראים בשמות האותיות הלועזיות מכשירה את הנקודה? ואולי צריך לרשום גרשיים?

הא' בראשור: ב"א ומ"א מתפרשים כראשי תיבות של 'בוגר אוניברסיטה' או 'מוסמך אוניברסיטה'. אבל גם אם בכך נפתרה הבעיה של שתי המילים האלה, נותרה בעינה אותה הבעיה במילים רבות אחרות, כגון איי־בי־אם. אנשי החברה כותבים את שמם במ"ם פתוחה: יבמ.

הא' טנא: אני רוצה להבין מדוע הציעו לכתוב דוקטור בגרשיים (ד"ר). אני זוכר שלימדו אותי שיש לכתוב דר' בגרש. גם עניין הגרשיים בשמות האותיות אינו ברור. הדוגמות של וי"ו ותי"ו אינן מובהקות, כי המילים הן נכתבות ללא יו"ד ושמות האותיות נכתבות ביו"ד.

הא' פורת: כותבים ד"ר בגרשיים מפני שאין אלה האותיות הראשונות של המילה כמו בקיצורים הרגילים, אלא האות הראשונה והאות האחרונה.

הא' פליקס: אני יכול להסכים שהמילים ב"א מ"א ייכתבו בגרשיים. אבל יש הרבה מילים שהן ראשי תיבות של משפט שלם, ויש ראשי תיבות שהם קיצור של חמש מילים ויותר. ראשי התיבות עשויים ליצור מילה עברית מקובלת והדבר יגרום טעות. אין כל היגיון לקבוע שנסמך גרשיים רק במילים של יותר משתי אותיות. אני מציע להשתמש בנקודות: נקודה לאחר כל אות וגם לאחר האות האחרונה. אין דרך אחרת.

הא' גולדנברג: הרשו לי קריאת ביניים: שמעתי כמה פעמים בדיון מילה שאינני מבין אותה, והיא גרשיים במלרע. אני מבקש שלפחות במוסד הזה המילה תהגה כהוגן, במלעיל.

הא' עופר: לשיבוש הלשוני הזה יש הסבר ברור: גרשיים הוא שמו של אחד מטעמי המקרא, והטעם הזה בא דווקא במילים המוטעמות מלרע. בקהילות רבות נהגו לרשום את שמות הטעמים וללמד את הנערים לנגן את שמו של הטעם במנגינה שהוא מייצג.

הא' בראשור: הספרדים אינם מסתכנים, ואומרים "שני גרשין"...

הא' אירמאי: לפני כעשר שנים החליטה האקדמיה שקיצורים לא יסומנו בנקודה כנהוג בלעז, אלא רק בגרש או בגרשיים. נדרש הרבה זמן כדי להרגיל את הציבור לכך. לא

ייתכן שנחזור בנו. ומלבד זה, בוועדת דקדוק היה דיון איך לכתוב מילים כמו די-די-טי ואיי-בי-אם, והוחלט לכתוב את השמות האלה באותיות לועזיות ולא באותיות עבריות. מה שעושה חברת איי-בי-אם אינו מחייב את האקדמיה.

הא' רצהבי: סימן הקיצור שנקבע כאן הוא גרש שצורתו כצורת פסיק. מתעלמים מכך שבכתבי-יד קדומים אין גרש אלא נקודה מעל האות האחרונה של הקיצור. במילים שהן ראשי תיבות יש נקודה מעל כל אות. אינני מבקש שיחליפו את הסדרים; אבל אי אפשר לקבוע שהקיצור לתיבת דואר יהיה ת"ד בגרשיים ולא ת.ד. בנקודות, בלי להתייחס לצורה המקורית: נקודה על הת"ו ונקודה על הדל"ת. צריך להזכיר אותה באיזו דרך.

הא' בראשר: אין בכללים תיאור של הממצאים הנוהגים מדורות, אלא המנהג שצריך לנהוג בדורותינו. אם תשים נקודות מעל האותיות עלולים להחליף אותן בחולם.

הא' עוז: אינני רואה שום מניעה להשתמש בגרשיים גם במילים לועזיות מקובלות לשם הקיצור. כיצד נכתוב למשל את שמו של מרדכי מרטין בובר? הלוא שם אחד הוא עברי ומשנהו לועזי. האם הקיצור יהיה כדין העברית או כדין הלועזית?

הא' בראשר: אבל יש הבדל בין שם פרטי לשמות של אותיות לועזיות. אנחנו דנים רק במקרה המיוחד הזה.

הגב' גדיש: בעניין הלעז יש פתרון פשוט מאוד, והוא נוהג כבר בעיתונים. כותבים את שם האות הלועזית בשלמותה, כגון סי-אן-אן, ולהבדיל אס-אס.

הא' אלדר: בעיית הכתיבה של CNN ו-IBM היא אחת הבעיות הקשות ביותר היום. חשוב מאוד שנקבל החלטה בעניין הזה.

הא' בראשר: בדרך כלל כותבים א.ק.ג. (ACG) ולא אי-סי-גי. אי-אפשר לתת את הדברים לשיעורים.

הא' פורת: שתי דרכי הקיצור נוהגות היום בספרים סתם, לא מקצועיים דווקא. אבל השאלה שהעלה הפרופ' פליקס סבוכה מאוד, והיא צריכה דיון לעצמו. אנחנו לא יכולים להחליט בלי לבדוק איך נוהגים אנשי המקצוע, כגון הכימאים. יש מילים רבות כאלה במדעי הטבע.

הא' אירמאי: היה דיון, והוחלט לכתוב בראשי תיבות בלועזית.

הגב' בהט: הדיון היה רק לגבי אר-אן-אי ודי-אן-אי, ולא לגבי כל ראשי התיבות בלועזית.

עוד הערה קטנה: יש הבדל בין ACG לבין IBM. אם אתה כותב א.ק.ג. וקורא אָקֵג, עדיין יש בכתיב הזה ראשי תיבות. אבל כשאתה כותב יבמ יקרא הקורא יבֵם. אין למעשה כל קשר לשם האות. אם כתובה יו"ד, איך אפשר לקרוא אותה אֵי? ההצעה הנראית בעיניי היא לכתוב את שמות האותיות הלועזיות וביניהן מקפים. כך נוהגים בטלוויזיה (כגון אֵן-בי-סי). את השיטה הזאת אימץ גם צה"ל, וקבע זאת ככלל בדפים שהוא מפרסם להכוונת הלשון (צהלשון).

הא' אכנר: אני מציע שלא נקבל החלטה בעניין כזה אגב גררא ובלי דיון רציני באחת הוועדות. הדיון כאן עשוי להיות מקרי. דוגמה מסוג מסוים תעלה על דעתו של מישהו והוא יביא אותה, דוגמה אחרת לא תעלה על הדעת ברגע זה והיא תגרום צרות בבוא יומה. טוב שהתעוררה השאלה, ואפשר שבכללי הפיסוק יש להתייחס לה, אבל היא מחייבת דיון יסודי.

הא' אורנן: יש פה בעיה עקרונית. שם החברה הוא אי-בי-אם, כלומר צירוף השמות של שלוש אותיות. איש איננו מבטא את זה אחרת. בכלל, באנגלית לעתים רחוקות קוראים במפורש את התיבות שקוצרו בכתיבה לראשי תיבות. ברוב המקרים קוראים את שמות האותיות ולא את המילים.

הא' פורת: באנגלית יש כללי כתיב ברורים: אם אתה מפרש את התיבות במלואן על פי ראשי התיבות, אתה כותב נקודות בין האותיות, ואם אינך מפרש אותן, אתה כותב את ראשי התיבות ברצף בלי נקודות (כגון BBC).

הא' אורנן: אם המילה מורכבת משמות של אותיות לועזיות, נקלוט אותה כשם שאנחנו קולטים מילה לועזית ונכתוב אותה בעברית. לכתוב צורות כפי שהם נשמעות – זה לא חידוש. מה זה משנה לנו אם המילה מורכבת משמות של אותיות? דרך אגב, בשם IBM אין נקודות בין האותיות, וכך הם נוהגים גם בעברית (יבמ). משום מה הם מקפידים לכתוב מ"ם לא סופית, אבל זה שם מסחרי, ואינו שייך לענייננו.

הא' בר-אשר: אבל לדידך צריך לכתוב אי-בי-אם כשבתוך מקפים?

הא' אורנן: כן. אוסיף רק הסבר מה קורה ב-ACG. במילה הזאת אין סימני תנועות ולכן כותבים א.ק.ג. השם הזה מכיל אותיות שאין בשמותיהם יותר מאשר הגה אחד ותנועה.

הא' בר-אשר: אבל במה שונה א.ק.ג מסי-אן-אן? בשני השמות באה האות C!

הא' אורנן: א.ק.ג. מקורו בגרמנית, ואנחנו כותבים את שמות האותיות בגרמנית, כפי שרגילים לבטא.

הא' בר-אשר: אני חושב שהדברים הובהרו. קודם כול אנחנו צריכים להצביע על הסעיפים בכללותם, ואחר-כך נצביע על סוגיית האותיות הלועזיות.

הצבעה

בעד אישור סעיפים 25 ו-26 - 18
נגד - אין

סעיפים 25 ו-26 אושרו.

הא' בר-אשר: בשאלת המילים הלועזיות יש שלוש הצעות: יש הצעה להעביר את הדיון להכרעת ועדת הדקדוק, יש הצעה לדון בהן כאן ולהכריע, ויש אפשרות להוריד את העניין מסדר היום.

הצבעה

בעד הורדת העניין מסדר היום - 2
נגד - הרוב

בעד העברת השאלה להכרעת ועדת הדקדוק - הרוב

הוחלט להעביר להכרעת ועדת הדקדוק את שאלת הכתיבה של ראשי תיבות של אותיות לועזיות.

[הערת העורך: ועדת הדקדוק דנה בשאלת הכתיבה של ראשי תיבות בלועזית ביום כ"ב באדר התשנ"ג (15 במארס 1993). הוחלט לכתוב את שמותיהן של האותיות הלועזיות וביניהן מקפים, כגון סי-אן-אן.]

הא' בר-אשר: בזאת סיימנו את הדיון בכללים על פי סדרם. עתה נתחיל לדון בתוספות שהובאו לפנינו מדיוני ועדת הדקדוק, ונדון בהם סעיף אחר סעיף.

כללי הפיסוק – תוספות ושינויים

הודעת סיכום למליאה

לפני ועדת הדקדוק הועלו כמה שאלות בענייני פיסוק שהתעוררו בעקבות החלטות המליאה (ישיבות קצ"ט, ר"א, ר"ב, ר"ד) וכן שאלות נוספות. הצעות ההחלטה של הוועדה וכן הצעות ניסוח שהתבקשה המזכירות המדעית להכין מובאות כאן:

א. סוגריים הבאים לסגור קטע כתוב באותיות לועזיות בתוך רצף עברי

הצעת ניסוח

טקסט באותיות לועזיות הבא בסוגריים בתוך טקסט עברי - יבואו הסוגריים על פי העברית, כלומר סוגר ימני יבוא בין הטקסט העברי לטקסט הלועזי, וסוגר שמאלי יבוא לפני המשך הטקסט העברי.

דוגמה:

עליך להכיר את מנגנון הפתיחה (opening mechanism) של יציאת החירום.

(תוספת לסעיף 20 בהחלטות המליאה)

ב. מרכאות המקיפות טקסט כתוב באותיות לועזיות בתוך רצף עברי

הצעת ניסוח

ברוב המקרים השימוש באות לועזית ברצף עברי מיתר את המרכאות. עם זאת אם יש צורך במרכאות, יהיו המרכאות צמודות למילים, ולכן יבואו לפי הסדר שקובע הטקסט הלועזי.

דוגמה:

איש המאפיה פסע חרש בסמטה הצרה מחזיק בחזקה את אקדחו וחושב לעצמו על ה-*offer he couldn't refuse* ששמע כמה דקות לפני כן. הפתרון, אמר לעצמו, הוא לעזוב את העיר במהירות האפשרית.

(תוספת לסעיף 24 בהחלטות המליאה)

הא' אירמאי: כיוון שנזכרו פה סוגריים, רציתי להעיר הערה בעניין הסעיף שכבר אושר. במתמטיקה מקובל כיום להשתמש רק בסוגריים עגולים, ומסמנים סוגריים בתוך סוגריים וכולם מאותו המין. אין משתמשים במקרה כזה בסוגריים מרובעים. אולי מוטב לא לקבוע מסמרות בעניין סוגריים בתוך סוגריים ובכל תחום ינהגו אנשים כפי שהם רגילים.

הא' בראשר: סליחה, הא' אירמאי. לא נוכל לחזור ולדון עתה בסעיפים שכבר סיימנו את הדיון בהם. אנחנו דנים עכשיו רק בתוספות לכללי הפיסוק.

הא' עסיס: אני תמה על מידת "איפה ואיפה" שנהגו כאן לגבי המרכאות והסוגריים בעניין אותיות לועזיות בתוך רצף עברי: הסוגריים באים על פי העברית, ואילו המרכאות על פי הלועזית. הוא הדין בסוגיית נקודה הבאה בקרבת הסימנים האלה: בסעיף ג נאמר שלא תבוא נקודה אחרי המרכאות כדי למנוע גיבוב סימני פיסוק, ואילו אחרי סוגריים אין משמשים את סימן הפיסוק הראוי לבוא אחרי סוגריים ואין חוששים לעניין הגיבוב. אני מציע לנהוג אותה מידה בסוגריים ובמרכאות, וקנה המידה יהיה מה שנקבע פה לגבי המרכאות.

הא' פורת: ההבדל ברור: בתוך טקסט עברי סוגרים מילים לועזיות בסוגריים על פי העברית. לעומת זאת כשמביאים את המילים הלועזיות במרכאות מבקשים להעמיד על לעזן של המילים על פי מעמדן בכתוב, ועל כן ראוי שיהיו המרכאות על פי הלועזית.

הא' רצהבי: לאיזה צורך באים הסוגריים? הרי האותיות הלועזיות כבר מצביעות על כך שהמילים הן בלועזית! יש מקום לסוגריים אם אדם כותב עברית ומביא בדבריו משהו בערבית יהודית הנכתבת באותיות עבריות. אבל אם הלועזית נכתבת באותיות לועזיות אין צורך בסוגריים.

הא' אורנן: יש מקום להבהיר פרט אחד שלא הודגש מספיק: מדובר פה על מקרה שהכתוב עובר משורה לשורה. רק במקרה כזה מתעורר ספק היכן מקומם של הסוגריים או של המרכאות.

הא' בר-אשר: נצביע על שתי ההסתייגויות: זו של הא' עסיס, המציע לאמץ בעניין המרכאות את השיטה הנוהגת בעניין הסוגריים, וזו של הא' רצהבי, להשמיט את הסוגריים כשבאות מילים הנכתבות באותיות שאינן עבריות.

הצבעה

בעד הצעת הא' עסיס	2	-
נגד		- הרוב
בעד הצעת הא' רצהבי	1	-
נגד		- הרוב

שתי ההסתייגויות נדחו.

הא' בר-אשר: הגענו בשעה טובה לסעיף ג - סדר סימני הפיסוק בסביבת מרכאות.

ג. סדר סימני הפיסוק בסביבת מרכאות (בעיקר בהבאת דיבור ישיר)

הצעת ניסוח

אם הציטוט בא בתוך משפט, תבוא הנקודה אחרי המרכאות, כגון:
(1) אמר האיש: "אינני יודע".

אם הציטוט עצמו הוא משפט שאלה או משפט קריאה או שהוא מסתיים בשלוש נקודות, ובא בסוף משפט - יבוא סימן הפיסוק המתאים בתוך המרכאות, ולא תבוא נקודה אחרי המרכאות (כדי למנוע גיבוב סימני פיסוק).
כגון:

(2) אמר האיש: "אינני יודע!"

(3) מכל החלונות הציצו שכנים לשמע צעקתו המחרידה "הצילו! הצילו!"

אבל בתוך רצף המשפט יכול לבוא סימן פיסוק:

(4) מכל החלונות הציצו שכנים לשמע צעקתו המחרידה "הצילו! הצילו!", אולם איש מהם לא אזר אומץ לעשות מעשה.

כאשר הציטוט בא בראש המשפט, או מפוצל (בראש המשפט ובסופו) יש מנהגים שונים, כגון:

- (5) "אינני יודע", אמר האיש.
 (6) "אינני יודע", אמר האיש, "אבל אולי בתי יודעת".
 (הפסיק מציין הפסקה בין הציטוט למשפט הראשי).
 (7) "אינני יודע", אמר האיש, "אבל אולי בתי יודעת".
 (הפסיק מציין את ההפסקה ברצף הדיבור בתוך הציטוט).

(תוספת לסעיף 24 בהחלטות המליאה)

הא' פורת: במשפט מספר 1 נהוג בעולם האנגלוסקסי שהנקודה בתוך המרכאות ולא מחוץ להם (אמר האיש: "אינני יודע").

הגב' גדיש: אספתי דוגמות מספרים שיצאו בשנים האחרונות בהוצאת עם עובד ובהוצאת כתר, ומצאתי שיטות מנוגדות בשאלות האלה.

הא' פורת: בהוצאת עם עובד הנקודה לעולם בתוך המרכאות. כך גם בכל הספרות האנגלית של ימינו – לא תמצאו את הנקודה מחוץ למרכאות כשהמשפט כולו מובא בהן. הנקודה תבוא אחרי המרכאות רק אם המובא במרכאות אינו משפט בפני עצמו. למשל (בדוגמה 6 בסעיף 24): ב'שיר השירים' כתובה המילה "שִׁלְמָה".

הא' בלאו: בכל מהלך הדיון בכללי הפיסוק החלטנו – בצדק או שלא בצדק – שהדברים אינם קבועים, ואנחנו משאירים בידי הכותב את ההחלטה אם לסמן סימן פיסוק או לא לסמן. עכשיו פתאום אנחנו באים להורות לכותב שהסימנים, שעצם סימונם הוא רשות, חייבים לבוא דווקא לפי סדר מסוים. מה ההיגיון בכך?

הא' אורנן: הדרך שהציע הא' פורת אמורה בהמשך ההצעה שלפנינו, לגבי ציטוט שהוא משפט שאלה או משפט קריאה או שהוא מסתיים בשלוש נקודות. צריך רק לכלול בחלק הזה גם את משפט החיווי המסתיים בנקודה, ולהשמיט את תחילת הדברים: "בציטוט הבא בסוף המשפט יבוא סימן הפיסוק בתוך המרכאות". זה הכול.

הא' גולדנברג: הבעיה כאן קצת יותר מסובכת. כאשר משפט מצוטט בתוך משפט, לכאורה צריכה לבוא נקודה לפני המרכאות ונקודה נוספת אחריהן. בעניין הזה יש מנהגים שונים. בהוראות ההתקנה של כמה הוצאות ספרים יש הוראות מיוחדות לכך. הכול מודים שאם הציטטה כולה היא משפט שלם הנקודה תהיה בתוכה. אבל אם משפט מצוטט בתוך משפט יש בעיה. לשים נקודה לפני המרכאות ונקודה אחריהן נחשב לא אסתטי, ומשתדלים לוותר על אחת; אולם לא תמיד קל לדעת איזו נקודה משמעותית יותר לעניין ואיזו משמעותית פחות.

הא' ייבין: במקרים רבים נדרש באופן תאורטי סימן הפסק גם בתוך המרכאות וגם אחריהן. למשל:

"אינני יודע.", אמר האיש.

אמר האיש: "אינני יודע."

מכל החלונות הציצו שכנים לשמע צעקתו המחרידה "הצילו! הצילו!".

על שטות כזאת צעק האיש: "הצילו!!"

לעניין זה כדאי להבחין בין שני סוגים של סימנים. סימן קריאה, סימן שאלה ושלוש נקודות מלמדים על תוכן המשפט שלפניהם, ואי אפשר לוותר על סימונם; כנגד זה נקודה או פסיק הם סימני הפסק, שאפשר להשמיט אחד מהם אם באים שניים בזה אחר זה. בדוגמה האחרונה שהבאתי באים שני סימני קריאה. הראשון מתייחס לקריאה הצילו וסימן הקריאה השני למשפט כולו, המביע את דעתו של הדובר על הצעקה. אבל לא נהוג לשים שני סימנים, וצריך לקבוע כאן כלל כלשהו.

הא' רצהבי: בספרות הקדומה אין שום סימן הפסק במשפטים שאנו דנים בהם, לא מרכאות, לא פסיק ולא נקודה, ועל כן שאלת הסדר אינה משנה כל כך. אבל אם כבר דנים בזה, יש שאלה אחרת שכדאי לדון בה: היכן יסומן המספר המפנה להערה. למשל: אם אדם כותב משפט כמו אינני יודע אמר האיש ויש לו הערה על המילה יודע, יוצא שעליו לכתוב שלושה סימנים בזה אחר זה: גרשיים, נקודה ומספר המפנה להערה. מה יהיה הסדר? לפי עניות דעתי המספר יבוא ראשון, כי הוא מציין הערה על המילה הבודדת, אחר כך יבוא המרכאות, ולבסוף הנקודה המסיימת את המשפט.

הא' פורת: בעולם האנגלוסקסי כולו נהוג לכתוב את הפסיק או את הנקודה בתוך המרכאות (כמו הפסיק בדוגמה 7).

הא' בירנבאום: באנגלית זה באמת נכון, אבל בעברית ברוב הספרים שאני מכיר הנקודה היא מחוץ למרכאות.

הא' אור: אני מסכים לפיסק בכל המשפטים שלפנינו, פרט לדוגמה 7. מה ההבדל בינה ובין דוגמה 6? מותר כך וגם כך?

הגב' גדיש: קיימות שתי הדרכים. הכותב משבץ בדרך כלל את המשפט העיקרי בדיוק במקום שממילא יש בו הפסקה בדיבור, כך שיש מקום לשים פסיק בתוך המרכאות או אחריהן.

הא' אור: אני מסכים לדברי הא' ייבין שיש הבדל בין פסיק ובין סימן קריאה. סימן הקריאה מקומו בתוך המרכאות, משום שהוא מסמן הנגנה מסוימת של הדובר המקורי

(בדוגמה שלנו: הצילון), והוא כאילו חלק מביטוי המילה. אבל הפסיק הוא מחוץ למילה, כי אין צורך לבטא את ההפסק שעשה הדובר המקורי ואפשר לוותר עליו. דוגמה 7 היא אפוא לא במקומה.

הא' פורת: דווקא זה המשפט היחיד שכתוב נכון לטעמי.

הא' עוז: במשפט שבדוגמה 6 ובדוגמה 7 יש סיבה הגיונית להניח פסיק לפני סימן המרכאות, ויש סיבה הגיונית להניח פסיק אחריו. אילו היינו עוסקים בלוגיקה צרופה, היינו צריכים להניח שני פסיקים. אינני רואה שום סיבה מדוע לא נתיר לכל כותב להחליט איזה הפסק חשוב בעיניו יותר. צריך להרשות כך ולהרשות כך.

הא' יהלום: אני בא להציע הצעה פשוטה, אף על פי שאני חושש שלא תקבלו אותה. לפי דעתי לא צריכים לבוא שני סימני פיסוק באותו מקום במשפט, פרט לנקודה בסוף המשפט היכולה לבוא אחר גרשיים. באמצע המשפט יבואו מרכאות או פסיק, אך לא שניהם; בדוגמה מס' 3 יבוא סימן קריאה או מרכאות, אך לא שניהם. אין צורך להתייגע בשאלת הסדר. המשחקים האלה בסימנים כפולים נראים לי מיותרים.

הא' עסיס: אני חוזר על הצעתי לשים נקודה אחרי המרכאות בסוף דוגמה 2 ובסוף דוגמה 3, כפי ששמים אחרי סוגריים:

(2) אמר האיש: "אינני יודע".

(3) מכל החלונות הציצו שכנים לשמע צעקתו המחרידה "הצילו! הצילו".

הא' ברי-אשר: הא' יהלום אומר שדי בסימן אחד, יש האומרים שצריך שניים, ואתה אומר שלושה!

הא' עסיס: אני אומר לנהוג כאן אותה מידה שאנחנו נוהגים בסוגריים.

הא' פורת: יש עוד מקרה אחד שאין לו ייצוג בדוגמות שהובאו כאן. אם כותבים שני משפטים ונקודה ביניהם, כגון: "אינני יודע למה באנו. מתי ניסע?" כשמכניסים ביניהם מי אמר אותם, הפיסוק צריך להיות כך: "אינני יודע למה באנו," אמר האיש. "מתי ניסע?" הנקודה שאחרי המילים אמר האיש מציינת שבדיבור יש שני משפטים נפרדים.

הא' בלאו: בכללי הפיסוק אנחנו צריכים לתת הוראות, ולא לתאר מצב קיים. בשאלת סדר סימני הפיסוק בסביבת מרכאות יש מנהגים שונים, ואין צורך להכריע ביניהם. כל הנושא הזה אינו נחוץ בחוברת כללי הפיסוק. אם ישאלו את המזכירות המדעית כיצד לפסק היא תשיב: "שימו את סימני הפיסוק במקום שאתם רוצים".

הא' אלדר: הבעיה פה דומה מצד מסוים לשאלת המרכאות הבודדות והמרכאות הכפולות. המצב כיום הוא שיש נוהגים כך ויש נוהגים אחרת. כאשר אני כותב מאמר או מכתב אני שואל את עצמי באיזו שיטה לבחור, ואני מצפה להדרכה של האקדמיה. מדוע לא נבחר באחד המנהגים ונחליט שהוא עדיף בעינינו? המנהגים אחרים קיימים ואין אנחנו באים לפסול אותם, אלא להמליץ על אחד המנהגים הנראה בעינינו עדיף. כך נהגנו גם בכללים הרבה יותר נוקשים, כמו למשל בכללי הניקוד. אמרנו שקיימים מנהגים שונים, ואף על פי כן האקדמיה בוחרת דרך מסוימת וממליצה עליה.

לניסוח המוצע פה אין שום ערך. הכותב נתקל שוב ושוב בבעיות האלה ואינו יודע איך לנהוג. באה האקדמיה ואומרת לו: תמשיך לא לדעת איך לנהוג, תנהג כרצונך... על חלק מן הכללים שלנו אמרנו שהם בגדר המלצה בלבד, והנהוג ינהג כרצונו. גם פה צריך לנהוג כך; מי שבכל זאת רוצה את חוות הדעת שלנו, הבה נציע לו משהו.

לגופו של עניין, יש לאמץ את העיקרון שקבע הא' אור: מה שקשור לאינטונציה צריך להיות בתוך המרכאות, ומה שאינו קשור לאינטונציה אלא מסמן הפסק יכול להיות מבחוץ. לפי העיקרון המנחה הזה צריך לנסח את הכלל.

דרך אגב, אני מכיר מנהגים נוספים במקרה של ציטוט מופסק כזה. יש נוהגים לשים קו מפריד במקום פסיק. טוב שהמנהג הזה לא הובא כאן, שהרי תפקידנו לקבוע כלל ולא לתת תיאור מלא של העובדות.

הא' עוז: לא מדובר כאן במנהגים, אלא בניואנסים של משמעות. אין טעם לבטל את גיוון בניואנסים הזה; להפך, צריך לעודד אותו. אלה הם שני ניואנסים שונים של משמעות. גם משפט 6 ומשפט 7 מבטאים שני ניואנסים שונים. הפיסוק תלוי במה שהכותב מבקש לומר.

הא' אלדר: בסדר, אם יש פה שני גוונים ואתה מגדיר כל אחד הרי אתה קובע כלל מוגדר. זה בדיוק מה שמתבקש.

הא' בר-אשר: בתוך הוויכוח הזה אני מבקש לקבוע עיקרון אחד: לא ייתכן שהכללים יתנסחו בדרך של תיאור, כגון "יש נוהגים". בכל הדיון הממושך על כללי הפיסוק עולה השאלה של החופש הגדול שהכללים מאפשרים. אבל אין פירוש הדבר שהכול פרוץ לגמרי, שאם לא כן היינו יכולים לכתוב את כל הכללים בשורה אחת: "סימני הפיסוק הם נקודה, פסיק, נקודותיים, סוגריים וכו'". עשה בהם כטוב בעיניך...

מן הדיון עולה, לפי דעתי, שיש מגוון נהגים בשאלת סדר הסימנים בסביבת המרכאות. הא' עוז בא ואומר שבין הדרכים השונות יש גם ניואנסים של משמעות שחשוב לקיים אותם. השאלה העומדת לפנינו היא אם נשאיר את המציאות פרוצה כפי שהיא, או שנכניס בה סדר בדרך מן הדרכים. אפשר לנסות ולהגדיר את הניואנסים שהוזכרו כאן, ואפשר ללכת ברוח דבריו של הא' אור ולהבחין בין סימן של הנגנה לסימן של הפסק. יש היגיון בהבחנה הזאת, והיא נראית לי הדרך הפשוטה יותר.

הא' פליקס: נתתי פעם לקרוב שלי לקרוא מאמר שכתבתי על סוגיה תלמודית, והוא לא הבין מילה. תגובתו הייתה: "יש פה כל כך הרבה נקודות ופסיקים!" הורדתי את סימני הפיסוק ונתתי לו לקרוא שנית, והכול היה מובן ופשוט. ריבוי הסימנים הוא בעיה חמורה. למשל, אני כותב רק מרכא אחת, כדי לא להכביד על העין עם מרכאות כפולות. כשיש לנו מרכאות, למה להניח בסוף המרכאות עוד נקודה? אני מציע לבטל את הפסיקים ואת הנקודה ואפילו את סימן הקריאה בסמוך למרכאות, במיוחד במשפטים קצרים שקל לקלוט את המבנה שלהם.

הא' גולדנברג: המיוחד בסעיף הזה שהוא עוסק במקרים של התנגשות בין שני סימנים: לציון של הציטוט יש היגיון משלו, ולציון של משפט המסגרת יש היגיון משלו. אלא שכנגד שניהם עומד היגיון נוסף חזק והוא הצורך למנוע גיבוב של סימנים. השאלה העומדת לפנינו היא השיטה למניעת גיבוב, הבחירה איזה סימן להשאיר ואיזה להשמיט, כדי שלא תהיה נקודה לפני המרכאות ונקודה אחריהן. בשאלה ממין זה אני חושב שלא נחטא שום חטא אם נשאיר את הבחירה החופשית לכותב או לשיטה שבית הוצאה או כתב עת או מערכת כלשהי קובעים.

דומה לעניין זה השאלה של מספרי ההערות. יש כתבי עת לא מעטים ששמים את מספר ההערה לפני הנקודה. בארצות דוברות אנגלית מקובל לשים אותו אחרי הנקודה. אנחנו לא צריכים להכריע בין הגרמנים והצרפתים מצד אחד לבין האנגלים והאמריקנים מצד אחר; זה לא ענייננו. יכול בית הוצאה להחליט שהוא שם את מספרי ההערות במרכאות, בסוגריים או במספר מוגבה, לפני הנקודה או אחריה. ההיגיון הצרוף יאמר שאם ההערה נוגעת למילה האחרונה במשפט היא תבוא לפני הנקודה, ואם היא נוגעת למשפט כולו היא תבוא אחריה. אני כשלעצמי הייתי נוהג כך. אבל אם יש למישהו נוהג קבוע לשים את המספר לפני הנקודה או אחרי הנקודה, אינני רואה בזה אסון.

אילו החלטנו שכל הסימנים באים בתפוזרת ואפשר להשתמש בכל סימן כפי שרוצים, היינו מערערים בכך את הכול. אבל אפשר בהחלט לקבוע שבמקרה של התנגשויות בין שני סוגי היגיון משאירים למפסק את ההכרעה, והוא יכריע בכל מקום ומקום לפי העניין או לפי הנוהג שמקובל עליו.

אין לבעיה פתרון אידאלי כוללני. אי אפשר למצוא שיטה שתצא ידי הכול, אלא אם נגבב סימנים עד אין סוף. ההיגיון המתמטי יצא נשכר, אבל הקלה לקורא וצורה נאה לא יהיו פה.

הא' ייבין: אני מצטרף לדעת הא' גולדנברג שיש לתת לכותב חופש בשאלת הסדר, ודעתי היא שצריך לומר זאת במפורש. אף על פי שהכול מותר אין האמירה מיותרת. גם בשאלות לשוניות עונים לפעמים לשואל ששתי הדרכים מותרות. שאלו אותי פעם אם צריך להגיד פתרון או פתרון. אינני יודע אם האקדמיה החליטה בעניין זה, אבל לפי מה שראיתי במילונים שתי הצורות כשרות. אם אתה אומר ששתי הדרכים מותרות, הרי גם זאת אמירה, בייחוד כשבשאלה שלפנינו אי אפשר לפסוק לא לפי המקרא ולא לפי לשון חכמים ושאר המקורות שלנו.

הא' אזר: כשידברו קודם על סעיף המרכאות חשבתי להציע לבטל את הסעיף כולו, שהרי המרכאות הן רק איזה סימן חיצוני ולא סימן פיסוק. זאת הדרך שנראית לי, אבל ראיתי שהדעה הכללית אינה נוטה לכך, ולכן לא העליתי את ההצעה. אבל עכשיו מציעים לבטל את הסעיף הדין בהצבר של מרכאות וסימני פיסוק, וזה כבר נראה לי חסר היגיון: אם אמרנו מתי באות מרכאות, אנחנו בוודאי צריכים לעסוק בסימני הפיסוק העיקריים, הפסיקים והנקודות, בסביבת המרכאות.

הא' בלאו: אני מבקש להזכיר את הרקע לכל הדיון בכללי הפיסוק. כללי הפיסוק של ועד הלשון, שהם עדיין בתוקף עד שיתפרסמו הכללים החדשים, התבססו על סימני הפיסוק בגרמנית וברוסית. אלו כללים נוקשים ביותר המבוססים על כללים לוגיים תחביריים. ההחלטה העיקרית שנפלה כאן הייתה להתיר את הרסן במידה רבה ולאפשר לכותב במקרים רבים לנהוג לפי נטיית לבו.

באופן מוזר, דווקא עכשיו, כשאנחנו מגיעים לספחים של הפיסוק, פתאום עולים רעיונות של חרטה. אבל אנחנו כבר החלטנו ללכת בדרך אחת, ואם נחליט אחרת בסוגיית המפגש של סימני הפיסוק יתקבל מצב משונה: בדברים העיקריים יהיה חופש לכותב, ודווקא בדברים השוליים יחייבו אותו ללכת בדרך מסוימת.

לטעמי הניסוח שלפנינו הוא ניסוח טוב, מפני שהוא ניסוח לא מחייב. אינני רוצה לחייב את הכותב להשמיט סימן אחד בכל מקום שסימנים נפגשים. מי שנוטה אחר ההיגיון התחבירי-הלוגי יוכל לכתוב את שני הסימנים, ומי שהדבר מפריע לו מבחינה אסתטית יוכל להשמיט אחד מהם.

הגב' גדיש: מבחינת המזכירות המדעית חשוב שתבוא אמירה כלשהי בעניין סדר הסימנים. אנשים רבים נתקלים בבעיה ופונים למזכירות המדעית לקבל הדרכה. גם אם יוחלט שלא להעדיף דרך מסוימת, צריכים הדברים להיאמר בפירוש. אדם שמעיין בכללים ימצא בהם אמירה בלתי מחייבת וידע שהוא יכול ללכת בכל דרך שירצה בה. לא יהיה צורך לפנות אל המזכירות המדעית ולבזבז זמן יקר.

הא' עוז: אני מסכים לדברי הגב' גדיש שלא נכון יהיה להשמיט את הנושא מכול וכול. יש לי הצעת ניסוח המבטאת דרך שהיא בין "איש הישר בעיניו יעשה" לבין "כזה ראה וקדש". אני מציע לנסח כך:

סדר סימני הפיסוק בסביבת מרכאות:

במקרה שסדר סימני הפיסוק גורם או תורם לגיוון הנגנה או לגיוון המשמעות יהיה הכותב חופשי לסדר את סימני הפיסוק על פי הגיונו או על פי ניגונו. מוטב להימנע ככל האפשר מגיבוב סימני פיסוק.

הא' פורת: אם באמת ובתמים אנחנו מדברים על הצגת האפשרויות לבחירת הכותב, חסרה כאן האפשרות שאני החסיד שלה, שמקומה של הנקודה הוא בתוך המרכאות. הדרך הזאת נוהגת היום בכל העולם האנגלוסקסי, ובארץ יש הוצאות ספרים שנוהגות כך זה עשרות שנים.

הא' בראשי: דעתך ברורה: אתה מבקש להוסיף גם את הדרך שלך בתוך המרחב של הגיוון והניגון שהוצע פה.

הא' אורנן: אני רוצה להציע ניסוח שיפרט קודם את העיקרון, ואחר-כך יביא את הדוגמות. הניסוח דומה להצעתו של הא' עוז, ויש מקום לשלבם יחד:

בציטוט המובא במרכאות ראוי להביא בתוך המרכאות את סימני הפיסוק של הציטוט, ומלבדם יש מקום לתת את סימני הפיסוק של הכותב. בכל מקרה ראוי להימנע מגיבוב של סימנים רצופים.

הא' בראשי: מה שנאמר קודם בדרך של שירה, אתה מציע לנסחו בפרוזה...

הא' יהלום: יש לנו בעיה מהותית בדיון הזה. הסופרים הקלסיים שלנו, כמו למשל עגנון, נטו ללכת בעקבות המקורות התלמודיים ולמעט בסימני פיסוק. במקורות אתה קורא דפים שלמים ללא שום סימני פיסוק, וכל יודע עברית מצליח להתמודד עם זה. אילו הייתה לנו פרוזה מופתית היינו הולכים אליה ושואבים ממנה דוגמות, וכך היינו מגיעים לתוצאות מתאימות יותר לעברית. הדוגמות שאנחנו מביאים כאן כל הזמן, דומה שפעמים רבות הן באות מן השרוול. אנחנו מתנדנדים בין איזו מסורת גרמנית רוסית לבין מסורת אנגלית חדשה שמשתלטת עלינו בפנגוויין. הא' פורת מודיע לנו שזה האורים ותומים שלו...

הא' פורת: מאחר שממילא לקחנו את כל הפיסוק מן הלעז, נוח לי אלף מונים לדרוש בפשטות האנגלית ולא בסרבול הגרמני.

הא' בראשי: אני חושב שהגיע הזמן להצביע, ואני מבקש לסכם את הדיון. כמה מן הדוברים, ביניהם הא' אלדר ואזר סברו שעלינו לבחור באחת מן הדרכים, והא' פורת תומך בדרך מסוימת, שכל סימני הפיסוק יבואו בתוך המרכאות אם הן מקיפות משפט שלם. הא' בלאו וגולדנברג הציעו שלא להגביל את הכותב, והצעות ברוח כזאת ניסחו הא' עוז ואורנן.

הצבעה

בעד הצעתו של הא' פורת - 1

נגד - הרוב

17 -	בעד ניסוח הסעיף ברוח הצעותיהם של הא' עוז ואורנגן
1 -	נגד

התקבלו הצעותיהם של הא' עוז ואורנגן.

הא' בר-אשר: אנו עוברים מעניין לעניין באותו עניין – מן המרכאות אל הסוגריים.

ד. סדר סימני הפיסוק בסביבת סוגריים

הצעת ניסוח (התוספת תבוא בסעיף 20 אחרי הערה א.)

הערה ב: כאשר הכתוב בין סוגריים מסתיים בסתיים בסימן שאלה, סימן קריאה או בשלוש נקודות, אין משמיטים את סימן הפיסוק הראוי לבוא לאחר הסוגריים, כגון: הלשון היא מעצם טבעה המוסד החברתי המשתנה במהירות רבה יותר מאשר מוסדות חברתיים אחרים (ובייחוד אמורים הדברים לגבי העברית בת זמננו).
הערה ג: אין שמים פסיק, קו מפריד וכיו"ב לפני סוגריים.

(תוספת לסעיף 24 בהחלטות המליאה)

הא' בר-אשר: מישהו רוצה להעיר משהו על הסעיף הזה? הפלא ופלא. השתיקה פירושה שהסעיף נתקבל, ואנחנו עוברים לסעיף הבא:

ה. סימן "עד"

מוצע להזכיר את תפקידו של הקו (המפריד) לציון "עד".

הצעת ניסוח

קו (מפריד) משמש גם לציון טווח ("עד") בין מספרים (בספרות או באותיות) או בין מקומות וכיו"ב, כגון:
סעיף ג-ח, בשנים תשמ"ח-תשנ"ג, עמ' 47-53, בין השעות 16.00-18.00, קו חיפה-ירושלים, ערכים שלל-שתת.
הערה 1: נוהגים לא לתת רווחים לפני הקו ואחריו.
הערה 2: בכתוב מספרים יש לכתוב מימין לשמאל: 47-53, ולא: 53-47.

(תוספת לסעיף 18 בהחלטות המליאה)

הא' בר-אשר: סימן הפיסוק הזה עקף את האמירה המפורסמת "עד ועד בכלל". פעם היו מרבים לפרש "עד ועד בכלל", ונמצאו מאריכים בדיבור שלא לצורך.

הא' אורנגן: רישום מספרים מימין לשמאל אינו טוב, מפני שהוא גורם לשתי תזוזות: קודם כול אתה הולך שמאלה עד סוף המספר הראשון וקורא אותו ימינה; אחר כך אתה חוזר שמאלה עד סוף המספר השני ושוב קורא ימינה. לעומת זאת אם נחליט שקוראים מספרים משמאל לימין הקריאה תהיה פשוטה יותר. ההחלטה הזאת היא החלטה ישנה, אבל אם היא עולה כאן לדיון מוטב היה שנוותר עליה.

כחיוזוק לדבריי אומר לכם שכך הוא המנהג בתמלילים שאני מכיר: הכותב כותב מספרים לפי סדרם משמאל לימין והם מסתדרים מעצמם על הדף.

הא' בר-אשר: לפי דבריך יש לכתוב למשל כ-כב מימין לשמאל, ואילו בספרות, 20 עד 22 ייכתב משמאל לימין. נתת דבריך לשיעורים.

הא' אורנן: בהחלט, יש הבדל בין אותיות ובין ספרות, כי כיוון הקריאה הוא שונה. וטווח בין מספרים נקרא באותה הדרך שהמספרים עצמם נקראים בה.

הא' אלדר: לעניות דעתי אין מקום שהאקדמיה תקבע את כללי הכתיבה והקריאה של המספרים. די לנו לקבוע שסימן הפיסוק המסוים הזה מצייין טווח. הדוגמה 47-53 היא דוגמה קונקרטי, ואם משהו ירצה לקרוא אותה בכיוון הפוך, עדיין סימן הפיסוק מסמן טווח.

הא' בר-אשר: אבל הלוא הסימנים האלה הם סימנים גרפיים למילים עבריות. הכתיבה 47-53 היא בעצם משפט עברי הכתוב בסמלים - "ארבעים ושבע עד המישים ושלוש".

הא' אלדר: בפרק שידון בשימושי המספרים בעברית נוכל לדון בשאלת סדר הכתיבה. כעת אנחנו עוסקים בסימני הפיסוק, ואין צורך לדון בדרך כתיבת המספרים. אם יש החלטה בעניין, שתישאר בתוקפה.

הא' בר-אשר: לפי דעתי, סימני הפיסוק כוללים גם את סימני החיבור. הקו המצייין טווח הוא סוג של קו מחבר, ואם דנים פה כדאי לציין גם כיצד מחברים בו מספרים ומהו כיוון הכתיבה.

הא' אירמאי: לפני שנים עוררתי את השאלה בקשר לטיפול בנוסחאות מתמטיות וביקשתי החלטה, וההחלטה שנתקבלה אז הייתה שאם הנוסחה באה בשורה אחת בתוך טקסט עברי הולכים לפי הסדר העברי, אבל בנוסחה הכתובה לעצמה הולכים לפי הנוהג המקובל במתמטיקה. לדעתי יש לקיים את ההחלטה הזאת.

הא' צרפתי: מעניין איך כותבים בערבית, הלוא גם שם יש בעיה דומה.

הא' ייבין: אינני בטוח אם צריך לדון בשאלה הזאת דווקא בתוך כללי הפיסוק, אבל מכל מקום חשוב מאוד שהאקדמיה תפסוק בשאלה ותפרסם את ההחלטה ברבים. אם אני רואה שלט "המשרד פתוח בשעות 4-8" איני יודע אם הוא פתוח מארבע אחרי הצהריים עד שמונה בערב או משמונה בבוקר עד ארבע אחרי הצהריים.

הא' אבנר: אי אפשר לקבל כאן את הכלל שכוחו יפה לנוסחאות מתמטיות. אם אני כותב ששעות הקבלה של פלוני הן 16:00 עד 17:00, לא ייתכן הברל בין כתיבה בשורה אחת לכתיבה בשתי שורות. הכיוון צריך להיות אחד.

הא' בר־אשר: אני מבין שדעת רוב החברים נוטה לאשר את הכלל כלשונו. נוכל אפוא לעבור לסעיף הבא.

[הערת העורך: הכלל לכתיבת מספרים מימין לשמאל נמצא במילון המתמטיקה הישן ת"ש (1940), עמ' 60. כך נהגה האקדמיה בפרסומיה, וכך פורסם גם בלמד לשונך קנז.]

ו. הפרדת תמורה מפרטות בתוך המשפט
מוצע להוסיף לתפקידי הקו המפריד את ההפרדה של תמורה מפרטות.

הצעת ניסוח

קו מפריד בא לעתים לפני תמורה ואחריה, בעיקר אם התמורה היא תמורה מפרטות הבאה באמצע משפט, כגון:

הדתות – היהדות, האסלאם והנצרות – משפיעות השפעה ניכרת על יחסי העמים.

(תוספת לסעיף 18 בהחלטות המליאה)

הא' אזר: הדוגמה אינה מוצלחת. היהדות האסלאם והנצרות אינן כל הדתות, ועל כן אין פה תמורה מפרטות ואין מקום לסמן קו מפריד. הצירוף הוא כדוגמת האנייה נגבה, העיתון הארץ. עוזי אורבן קרא לזה פעם תמורה מצמצמת. אפשר לתקן את המשפט ולומר: "הדתות המונותאיסטיות – היהדות, האסלאם והנצרות – משפיעות השפעה ניכרת על יחסי העמים".

הא' בר־אשר: הסעיף התקבל בתיקון המשפט שהוצע פה.

ז. מקף אחרי תחיליות

הצעת ניסוח

נוהגים לסמן מקף אחרי תחיליות, כגון: בין־לאומי, דו־שיח.

(המשפט ייווסף לפני המילים "יש המסמנים מקף..." בסעיף 23.)

הא' בר־אשר: האם כותבים מקף בדרו תנועה? ראיתי שרבים מוותרים היום על המקף. יש לזה גם נפקא מינה לעניין היידוע. האם אומרים בין הלאומי או הבין־לאומי?

גב' בהט: אין קשר, לדעתי, בין דרך הכתיבה ובין היידוע. לטעמי צריך לומר האי־הבנה כמו הבין־לאומי, הבין־עירוני, בין שנכתוב את המקף ובין שנשמיט אותו.

הא' בר־אשר: יש נטייה להמיר את האות הסופית באות רגילה. בעיתונים אני קורא בינלאומי בנו"ן רגילה, ואז אין לך צורך במקף.

הגב' בהט: אני משבחת את הניסוח שלפנינו, שאינו מטיל חובה לכתוב בין-לאומי בשתי מילים, והוא קובע רק שאם כותבים את התחילית בנפרד אין צורך לשים מקף. אבל ראוי לשים לב שחובת ההפרדה לשתי מילים מקורה בהחלטה שהייתה באקדמיה ועדיין היא עומדת בתוקפה, שהרי איש לא ביטל אותה. ובכל זאת אני רואה במונחים, למשל במונחי המתמטיקה של לשכת חיפה, שצירופי תחיליות עם מילים שונות נכתבים בלי הפרדה.

הא' אירמאי: האקדמיה אישרה מזמן לכתוב חדגוני כמילה אחת. והואיל וזה מותר, יש להביא גם דוגמה מן הסוג הזה.

הא' בר-אשר: אולי באמת כדאי לכתוב "נוהגים לסמן מקף אחרי תחיליות כגון דו-שיח, ויש נוהגים לא לסמן את המקף כגון חדגוני בינלאומי". כך נביא גם את האפשרות לכתוב בינלאומי בנו"ן רגילה.

הגב' בהט: יש החלטה עקרונית של האקדמיה לכתוב את זה בשתי מילים. אם אנחנו רוצים לבטל את זה צריך לדון בשאלה בוועדת הדקדוק.

הא' בר-אשר: הואיל ויש החלטות אחדות, ואפשר שיש סתירה הטעונה בירור, לא כדאי לנו להסתבך בשאלה הזאת בעת דיון בכללי הפיסוק.

הא' טנא: אנשי המזכירות המדעית יושבים על יד הטלפון ועונים לשאלות הקהל. הם חייבים לקבל לידם רשימות מדויקות של תחיליות הנכתבות כמילה אחת ותחיליות הנכתבות כשתי מילים.

הא' גולדנברג: התוספת הזאת באה להמליץ, ואולי אפילו לחייב, לשים מקף בביטויים שיש בהם תחיליות הנכתבות בפני עצמן, וזאת בניגוד לליברליות הגדולה יותר בשימוש במקף בכלל. יש אנשים שבשבילם האי הבנה מזכיר סיגר משובח, ויש צורך במקף כדי שיבינו למה הכוונה. והוא הדין גם בסופיות מסוימות, שראוי לכתוב לפניהן מקף.

הא' בר-אשר: לפי דברייך צריך לנסח כאן "ראוי לסמן מקף" במקום "נוהגים לסמן".

הא' גולדנברג: כדאי גם להוסיף שהמקף בא בשמות האלה "כאשר אינם נכתבים כמילה אחת"; יכול להיות שצירופים רבים ייהפכו למילה אחת במשך הזמן.

הא' בר-אשר: ננסח אפוא: "ראוי לסמן מקף אחרי תחיליות, כגון בין-לאומי, דו-שיח וכו' כאשר השם אינו נכתב כמילה אחת".

הא' אזור: אפשר לשפר את הניסוח: "תחילויות הנכתבות כתיבות לעצמן ראוי לסמן מקף אחריהן".

הא' אורנן: ואולי כך: "...אלא אם כן התחילית נכתבת כחלק מן המילה".

הא' בלאו: לפי דעתי, העיקרון צריך להיות שסימון המקף הוא רשות והוא מסור לכל אחד. יש דוברים המעדיפים ליידע צירופים כאלה כמו צירופי סמיכות, ואומרים אי ההבנה. לגביהם אין הבדל בין אי הבנה ובין בית ספר, למשל. אפשר להמליץ על מקף במקרים כאלה, אבל לא לחייב.

הא' בר-אשר: נצביע אפוא אם לקיים את הנוסח המוצע כמו שהוא, או להמיר את הניסוח "נוהגים" בניסוח מחייב יותר, "ראוי". הצעות הניסוח השונות שעלו פה אינן נבדלות מבחינה מהותית.

הצבעה

- בעד ההצעה לנסח "ראוי" במקום "נוהגים" - 9
בעד ההצעה לקיים את הנוסח כמות שהוא - 6

הוחלט לנסח בלשון "ראוי".

הא' אלדר: הוזכרה בדיון גם שאלת הסופיות. בעברית של ימינו יש צירופים רבים בעלי סופיות כגון יָתֵר, חָסֵר, או קָדָם, חִימוּם קָדָם, חִימוּם חָסֵר, חִימוּם יָתֵר, לַחֵץ חָסֵר, לַחֵץ יָתֵר.

הא' פורת: ריבוי מוגזם של סופיות כאלה אינו יפה לעברית. אינני יודע מניין לקוח הביטוי יָתֵר במשמע הזה. לפי דעתי יש לומר לַחֵץ יָתֵר וּמְשִׁיכָה יָתֵר, ולא לומר מְשִׁיכַת יָתֵר. איך תהיה צורת היידוע? מה זה מְשִׁיכַת הַיָּתֵר? זוּ הַמְשִׁיכָה הַיָּתֵרָה בבנק! מה זה לַחֵץ הַיָּתֵר? צריך לומר הַלַּחֵץ הַיָּתֵר!

הא' בר-אשר: אתה עומד עכשיו לדון בעניין הסופיות עצמן, ומציע לסלקן מן העולם. אבל זה אינו הנושא עכשיו. רוב הסופיות מגוונות בעיניי, אבל הן קיימות, ועכשיו השאלה היא אם לנהוג בהן בעניין המקף כמו בתחילויות או לא. על כך צריך להצביע.

הגב' גדיש: יש לי הצעה. הלוא בכללי הפיסוק יש סעיף על מקף ויש בו דוגמות לשימוש בו. אפשר להוסיף דוגמות כמו מוליכות-על ולחץ-יתר בלי להתייחס לסופיות באמירה מיוחדת.

הצבעה

בעד צירוף הסופיות לתחיליות – 11
נגד – אין

הוחלט לומר במירוש שראוי לשים מקף לפני סופיות.

הא' אלדר: לא ברור לי על מה חלה ההחלטה שקיבלנו. האם הצירופים משיכת יתר או לחץ יתר הם סמיכות רגילה שאין בה מקף, או שיש כאן סופית המחייבת מקף?

הא' בר-אשר: לא נוכל לדון בזה עכשיו. לפי דעתי לחץ יתר נתפס כשם עצם לכל דבר. סעיף ח הוא בעצם עניין טכני, העוסק בסימן הסעיף:

ח. סימן הסעיף

הצעת הא' אורנן בישיבת המליאה: יש להוסיף את סימן הסעיף לרשימת סימני הפיסוק.

הצעת ניסוח

[§ 27]

בכתיבה שיש בה סעיפים סעיפים נוהגים לסמן לצד מספר הסעיף את סימן הסעיף §. כן נוהגים להשתמש בסימן הזה בהזכרת הסעיף בטקסט, כגון: ראה §18.

הא' אורנן: הניסוח פה חסר דבר חשוב: צריך לכתוב שהסימן בא מימין למספר הסעיף.

הא' בר-אשר: נכון. מספר הסעיף יסומן מימין למספר.

הא' טנא: כיצד ננהג בהפניה לשני סעיפים או ליותר? בלועזית נוהגים להכפיל במקרה כזה את סימן הסעיף. האם גם בעברית נכתוב, למשל: ראה §§ 18–20?

הא' רצהבי: אבן עזרא כבר פסק (בתחילת פירושו הארוך לספר שמות) שהלשון העברית יכולה לוותר על וי"ו החיבור. נאמר במקרא: "ראובן שמעון לוי", "אדם שת אנוש", ואין צורך בווי"ו. גם פה זה אבסורד לרשום סימן סעיף ליד כל מספר. מובן שמדובר על סעיפים.

הא' בר-אשר: אני רוצה להזכיר שהא' מדין התנגד בחריפות לראשי התיבות כ"י לציון כתב-יד (לעומת כ"י לציון כתב-יד), וראה בכך תרגום לא מוצלח של MSS הלועזי. אני חושב שהוא צדק בכך.

הא' אורנן: כשאנחנו רואים את הסימן § אנחנו קוראים לו 'סעיף', וכאשר נראה שניים

כאלה נקרא 'סעיפים'. יש היגיון בכתיבת MSS ויש היגיון בשני סימני סעיף. העובדה שהגויים נוהגים כך איננה נימוק טוב שלא נהגה כך גם אנחנו.

הא' בר-אשר: אם כן, כאשר יש סעיף אחד משתמשים בסימן אחד, וכאשר יש יותר מסעיף אחד אפשר לסמן שני סימנים. אני רואה שאין הערות לסעיף הזה ואני מבין שהוא התקבל.

ט. הסימן קו נטוי ושימושי
מוצע לא להכליל פרט זה בסימני הפיסוק.

הא' פורת: הצלחה משונה נחלה ההבדלה בין עשוי ובין עלול, כאילו עשוי אומרים לחיוב ועלול לשלילה. זו כמובן שטות גמורה, דבר שאין בו כל ממש, מפני שעשוי פירושו שמטבע בריאתו ומטבע עשייתו הוא כך. למשל: נחש עשוי להכיש (מטבע ברייתו), ואם תתקרב אליו הוא עלול להכיש אותך. ההבחנה המוטעית השתרשה כל כך, עד שהיום אתה שומע קציני צה"ל מדברים כך: "זה עשוי קו נטוי עלול להיות כך וכך"..." הכול לפי ההשקפה אם הדבר טוב או רע.
השופט חיים כהן הראה (במאמר בשם "כסילות ו/או איולת") שגם הביטוי ו/או בעל הקו הנטוי הוא דבר מיותר, ואכן כדאי לוותר עליו.

הא' אירמאי: הקו הנטוי נקרא לפי קביעת האקדמיה לוכסן. כך צריך להגיד.

הא' בר-אשר: אם כך עלינו להחליט שלא לכלול בכללים את הלוכסן...

הא' טנא: יש מכתבים הפותחים ב"חבר/ה יקר/ה", כדי לפנות לחברים ולחברות גם יחד. מה נמליץ לכותב כזה אם נשמיט את הקו הנטוי?

הא' בר-אשר: מוצע פה שהקו הנטוי לא יוזכר בכללי הפיסוק. לא כתוב שאסור להשתמש בו!

הא' עוז: יש פתרון מעשי: במבחנים שאני מחבר לתלמידי אני כותב בלשון רבים – "כתבו".

הא' טנא: השנה האקדמית לפי הלוח העברי היא פשוטה – תשנ"ג. אבל כשאתה בא לתרגם את זה לפי הלוח הכללי יש בעיה. אינני יכול לכתוב 1992–1993, כי אז יבינו שהכוונה לשנתיים. במקרה כזה אני חייב להשתמש בקו נטוי.

הא' בר-אשר: השאלות הנדונות פה הן בשולי השוליים של הפיסוק, ודווקא כאן עורכים חיגיגה שלמה. אנחנו צריכים לסיים.

הא' אורנן: רבותי, אני מציע שלא נתעלם מבעיה קיימת. זאת השתמטות.

הא' בר-אשר: רוב השאלות שעלו כאן נדונו בוועדה, וזו הציעה להשמיט את הקו הנטוי. עכשיו באים חברים ומציעים לא להתעלם ממנו, אלא לכלול אותו ולהגדיר את שימושו. יהיה עלינו להכריע בין הדעות. אם נחליט להוציא את הקו הנטוי מסימני הפיסוק תהיה זאת החלטה נוחה, כי נהיה פטורים מלדון בשימושו השונים. אם נחליט לכלול אותו, נצטרך להעביר את הסעיף לדיון בוועדה.

הא' עוז: לא כתוב כאן שהלוכסן אינו סימן; כתוב שהוא אינו סימן פיסוק. מוצע לא להכליל פרט זה בכללי הפיסוק. לא כתוב בשום מקום שהסימן לא קיים.

הא' צרפתי: כשהכנסנו את סימן הסעיף לכללים הסתבכנו. זה לא סימן פיסוק ממש, ולכן אין מקומו כאן. גם כוכבית היא סימן, וגם הלוכסן. כל אלו שייכים לסדרה אחרת של סימנים.

הא' אורנן: אין צורך לדקדק בהגדרת המונח "סימני פיסוק". במובן הרחב הכוונה היא לכל סימני העזר בטקסטים העבריים, כל סימן שאינו אות.

אני מודה על חטא, שכאשר דנו בוועדת הפיסוק על הכללים, הטקסט שעמד לנגד עינינו היה החוברת הישנה של הכללים. כל מה שלא היה כלול בה לא נדון בוועדה, וזו הייתה שגיאה מצדנו. אני שמח מאוד שעלו פה כמה עניינים נוספים, ולא מן הדין שנתחמק מזה.

הא' בר-אשר: אני מעמיד להצבעה את השאלה אם לכלול את הסימן בכללים. אבל קודם אני רוצה לבקש שלא יבואו החברים ויטענו שאנחנו מתפשרים. ההצעות שלנו אינן הצעות של אדם אחד. ברגע שמקבלים החלטה שמעורבים בה עשרים איש או ארבעים איש יש בה טלאים מסוימים המבטאים מגמות מנוגדות, וזה דווקא היופי המיוחד בהחלטה. כבר אמרתי בפתיחה לדיון בכללי הפיסוק, שבאקדמיה הצרפתית רצו לכתוב דקדוק שלם ותמיד הטילו את המשימה על אדם אחד שהוכתר בתואר "אחד מיודעי הצרפתית הטובים ביותר שבדור". ברגע שהאיש כתב דקדוק הוא הומלץ כדקדוק של האקדמיה.

הצבעה

- בעד ההצעה להעביר את עניין הקו הנטוי לדיון בוועדה - 6
בעד השמטת הסעיף מן הכללים - 10

הוחלט לא להזכיר את הקו הנטוי בכללים.

הא' עוז: רציתי רק להעיר לפרוטוקול שאפשר יהיה בבוא היום לקיים דיון על סימני עזר אחרים שאינם סימני פיסוק.

הא' ברי-אשר: רוב הסעיפים שנותרו לנו לדיון נוגעים בכללים שכבר נדונו במליאה ואושרו. אזכיר רק דוגמה אחת: מוצע פה ניסוח שונה במקצת של ההקדמה לכללי הפיסוק. כידוע לכם, בתחומים רבים יש לוועדים סמכות כמעט מלאה של המליאה, ואל המליאה מביאים רק בעיות עקרוניות. ועדת הדקדוק היא אחת הוועדות הגדולות של האקדמיה. כדי לפשט את העניין אני רוצה להציע שהמליאה תגלה הפעם אבירות ותאמץ את הסעיפים האחרונים כפי שהוועדה מציעה אותם, כדי לחתום את הסוגיה הזאת.

יא. הקדמה לכללי הפיסוק

הנוסח הקיים:

"מאחר שלפעמים נעשית הפסקה בדיבור במקום שיש תפנית במבנה המשפט, ממילא משמשים סימני הפיסוק במקרים אלה גם כמרמזים על המבנה, אולם סימני ההיכר העיקריים למבנה המשפט הם מילות המבנה, כגון מילות חיבור ומילות שעבוד המצויות במשפט עצמו."

הצעת ניסוח חדשה (נוסחה במזכירות המדעית, לפי בקשת הוועדה):

סימני הפיסוק מסייעים בידי הקורא לקרוא דברים שבכתב על דרך אמירתם בפה. הם מורים אפוא על הפסקה בדיבור, על הרמת קול והשפלתו ועל הטעמת המשפט בכללו. סימני הפיסוק עשויים לרמז גם על מבנה המשפט, מאחר שלפעמים נעשית הפסקה בדיבור במקום שיש תפנית במבנה.

מאחר שהפסקה בדיבור עשויה לשמש כלי סגנוני (במיוחד להדגשה, להטעמת שוויון ערך או לציון ניווד), תלוי השימוש בסימני הפיסוק גם בסגנונו של הכותב. כללי הפיסוק שלהלן כוללים גם כמה הערות על שימושים סגנוניים של סימני פיסוק.

הא' אורנין: נכון, השעה דוחקת ואנשים רוצים כבר ללכת. אבל אני חושב שזה לא צריך להיות נימוק בשביל לקבל או לא לקבל את ההצעות.

למשל, בעניין ההקדמה לכללים. הניסוח המקורי מסודר יותר, הגיוני יותר, ומחזק את רוח הכללים המפורטים שבהמשך. סימני פיסוק באים משני טעמים עיקריים: הם יכולים לציין הפסקה של הדובר לנשימה, ושתי השורות הראשונות בהצעה מורות על הנשימה – "לקרוא דברים שבכתב על דרך אמירתם בעל פה. הם מורים על הפסקה בדיבור, על הרמת קול, והשפלתו" וכו'. כל זה עניין של נשימה בלבד.

מלבד זה יש לסימני הפיסוק ערך תחבירי של מבנה המשפט, וזה כתוב בהמשך. אי אפשר להתעלם מכל אחד מן המקורות הללו ששניהם מובאים בחשבון בכללי הפיסוק. ולבסוף יש דבר נוסף, שסימני הפיסוק הם גם עניין של סגנון. אינני חושב שזה טעון איזה שהוא שינוי. ההצעה החדשה של הוועדה מתעלמת מן העניין של מבנה המשפט. ואומרת רק "סימני הפיסוק עשויים לרמז גם על מבנה המשפט. לפעמים נעשית הפסקה בדיבור במקום שיש תפנית". לא לפעמים, זאת הדרך.

הגב' גדיש: אני רוצה להסביר את הנימוק להצעת ועדת הדקדוק. בנוסח הקיים, נוסף על העניין של ההפסקה בקריאה ושל מבנה המשפט בא משפט נוסף: "אולם סימני ההיכר העיקריים למבנה המשפט הם מילות המבנה כגון מילות חיבור ומילות שעבוד המצויות במשפט עצמו". מן המשפט הזה עולה איזו שהיא נימה פולמוסית עם כללי הפיסוק של ועד הלשון, שלפיהם בכל מקום שיש תפנית במבנה היה צריך לבוא סימן פיסוק. באה ההקדמה וטוענת כנגדם: הרי למילות המבנה יש תפקיד פיסוקי, ולכן לא צריך לשים פסיק לפני כל פסוקית ואחרי כל פסוקית וכו'.

יש פה איזו נימה פולמוסית, והשאלה אם יש מקום לפולמוס כזה בהקדמה לכללי הפיסוק.

הא' אורנן: לולא היית רואה את הכללים הישנים לא היית מרגישה שום דבר. הבעיה היא למשל שבלוואי מצמצם יש מילת מבנה והיא ש.. ואנחנו לא מניחים פסיק לפנייה. צריך לתת הסבר לדבר כזה.

יש מילות שימוש שהן מילות מבנה ולפעמים לא בא על ידן סימן פיסוק. לכן צריך להזהיר: דע לך, אל תסתמך רק על סימני הפיסוק, יש גם מילות מבנה, השתמש בהן. הכיוון הזה מתאים לדברים הנהדרים של אהרון מירסקי, שהראה כיצד אפשר, באמצעות סגנון, לוותר הרבה פעמים על סימני פיסוק. את העושר הזה מציעים להוציא? אני חושב שזה לא הגיוני.

הצבעה

- בעד הנוסח שהציע הא' אורנן - 9
בעד הצעת הוועדה - אין

נתקבלה הצעת הא' אורנן.

י. ניסוח סעיף 12 במסמך "כללי הפיסוק שאושרו במליאה"
הבעיה: בנוסח שנתקבל במליאה הוחלט שסעיף 11 יעסוק בפסוקיות שאינן פסוקיות לוואי, וסעיף 12 יעסוק בפסוקיות לוואי לא מצמצמות. בפסוקיות הלוואי נקבעה הבחנה חדה בין לוואי לא מצמצם ללוואי מצמצם: הראשון יש פסיקים לפניו ולאחריו, והשני - אין פסיק לפניו אבל יש פסיק אחריו. קביעה זו אינה עולה בקנה אחד עם המגמה לנהוג גמישות בסימון הפסיק.

הצעת ניסוח

פסוקית שהיא לוואי לא-מצמצם, כלומר שגם בלעדיה ברור כלפי מה או כלפי מי מכוון השם שלפניה - ראוי לתת פסיק לפנייה ואחריה, בייחוד אם מניעתו עשויה לגרום שהפסוקית תתפרש כלוואי מצמצם. אבל בפסוקית שהיא לוואי מצמצם, כלומר שהיא הכרחית ונוספת כדי לצמצם את תחולת השם שלפניה ולמנוע טעות בהבנה - לא יבוא פסיק לפנייה, ואילו אחריה יבוא פסיק רק אם הפסוקית ארוכה.

דוגמות

לוואי מצמצם - אין בא פסיק.

(1) תופעה זו נמצאת בעיקר בלשון המתרגמים שגילו נאמנות רבה למקור.

[כלומר - לא בלשון אותם מתרגמים שאינם נאמנים מאוד למקור.]

לוואי לא מצמצם - בא פסיק לפני הפסוקית כדי למנוע הבנה לא נכונה.

(2) תופעה זו נמצאת בעיקר בלשון המתרגמים, שגילו נאמנות רבה למקור.

[כלומר - כל המתרגמים גילו נאמנות למקור.]

לוואי מצמצם - הפסיק בא לאחר הפסוקית משום אורכה.

(3) החוליה התקדמה אל הבית שניתן להשקיף ממנו על המחנה כולו, בזהירות רבה.

[כלומר - לא אל הבתים הנמוכים שאין ניתן להשקיף מהם על המחנה.]

לוואי מצמצם (לוואי תוכן)

(4) דרישת הסורים שישראל תיסוג מכל השטחים לא השתנתה.

לוואי מצמצם (לוואי תוכן) - הפסיק בא לאחר הפסוקית משום אורכה.

(5) ההכרה שיש רוחק גדול בין לשון כמות שהיא מדוברת דיבור יום יומי ובין לשון

כתובה, היא נחלת כל הבלשנים.

הא' בראשון: כל העניינים שנותרו הם בעיקר שאלות של ניסוח, ואני מציע שנקבל

אותם כפי שהם ובזה אנחנו חותמים את הסוגיה של הפיסוק.

הסעיפים הנותרים אושרו ברוב דעות.

הא' בראשון: אני מבקש עכשיו הצבעה נוספת. נצביע עכשיו על אישור כל כללי

הפיסוק כחטיבה אחת, אך שאושרו סעיף סעיף.

הצבעה

בעד אישור הכללים כולם - הכול (פרט לאחד)

נגד 1 -

הכללים אושרו.